

Tri návrhy k našej vede a vzdelávaniu. 1.

Ladislav Kováč

V západnej Európe polovica mládeže začína dostávať vysokoškolské vzdelanie. Za pár rokov bude aj u nás. Výskum, informatika, biotechnika, nanotechnika a priemysel zábavy si vynucujú vzdelanú obsluhu. Zamestnaní experti budú tiež zaisťovať, cez sociálnu sieť, obživu a zábavu druhej polovice populácie, tej bez vyššieho vzdelania. Tá bude skoro celá nezamestnaná. Zmeny sveta sú neodvratné.

Tým sa mení aj politika. Politici by mali mať znalosti na úrovni doby. Poväčšine nemajú. Nemá ich ani byrokracia. Podľa toho niekedy vyzerajú zákony. Preto rastie dôležitosť duchovnej moci vzdelancov. To si možno neuvedomili tí z univerzít, čo návrh nového vysokoškolského zákona, ktorý je na programe dňa, odmietli ako celok. Čakalo by sa potom, že prídu s vlastnou alternatívou. Gesto odmietnutia nemôže byť čarovným prútičkom, ktorý vykúzlí z mozgov ministerských úradníkov dokonalejšiu verziu zákona.

Návrh slovenského zákona kopíruje český. Chvalabohu. Český sa už vyše roka testuje. V jednom sa ukazuje úplne pomýlený: umožňuje vytváranie súkromných univerzít. Návrhov na ich založenie je v Česku už niekoľko desiatok. Najbežnejší spôsob: Súkromnú univerzitu si zriadia učitelia verejnej vysokej školy. So školným, ktoré ich skromný plat (hoci dnes už skoro dvojnásobný v porovnaní s platom ich kolegov v SR) podvýší päťnásobne i viac. (Zamestnanie na verejnej univerzite si pritom podržia.) Ktorý z uchádzačov o štúdium práva by nezaplatil ročne sto tisíc korún na súkromnej škole, keď vie, že po skončení bude zarábať takúto sumu za mesiac?! A ak je, ako sa módne tvrdí, vzdelanie tovarom, zámožný kupec si kúpi všetko. Alebo aj každého? Cynici, oboznámení s praktikami postkomunizmu, tvrdia, že „každého možno kúpiť“, ide len o to, za koľko“.

Takto si Rumuni zhumpľovali vysoké školstvo už behom dvoch rokov po komunizme. Takto sa rozkladá vzdelávací systém v Rusku. Rozumné štáty Európy majú proti tomu zábrany. Aj keď teraz sem-tam nejakú súkromnú univerzitu povolia, chránia si vysoký štandard štátnych univerzít. Rozumný štát dokáže držať úroveň platov, vybavenia a služieb na štátnych školách na dôstojnej úrovni. No k zábránam patrí iste aj to, čo sa u nás za komunizmu stratilo. *Profesionálna česť* vzdelaných ľudí. Ba aj obyčajná obava z hanby, čo by utŕžili pri nedôstojnom a nemorálnom konaní.

Prvý postkomunistický zákon súkromné vysoké školy nepripúšťal. Jeho tvorcovia dostali varovanie: Ani nestačil dozvoniť umieráčik komunizmu, keď funkcionári Strany, čerstvo rekatolizovaní, v bratskej zhode s bývalými disidentmi sa začali domáhať univerzít všetkého druhu. Ale ani zákon nezabránil tomu, aby ich nedostali: slovenské rodáctva a bratstvá sa nezapreli. Že formálne boli štátne? Z úbohého rozpočtu pre vysoké školy sa o to ľahšie dalo presúvať od neposlušných k poslušným. Tu sa aj naplno predviedla absencia profesionálnej cti. Dnes máme kopu univerzít, so zborom učiteľov v požehnanom veku ďaleko za penzijnou hranicou, ktorých výkonnosť na ich pôvodných univerzitách už bola nulová. Otvorili cestu seberovným, aj keď o generáciu či dve mladším. Sú iste medzi mladými aj výnimky. Tým sa za túto všeobecnú charakteristiku ospravedlňujem. Tak sa dosiahol stav, o ktorom by mal vedieť každý občan SR: Konečne Slováci dosiahli svetové prvenstvo. Na počet obyvateľov má SR *najväčší počet univerzít na svete*. Že na niektorých sa ešte používajú kamenné sekery, ako to priliehavo vystihol jeden z kompetentných, to študent

zistí až vtedy, keď sa po škole rozhliadne. A ak nový zákon pripustí tvorbu súkromných univerzít, ešte sa s podobnými vrece iba roztrhne. Bohaté islamské štáty môžu prísť s návrhom založiť súkromnú Islamskú univerzitu (precedens tu predsa už je). Odmarxovaní karieristi sa na nej obetavo ujmu vyučovania: oni predsa vždy, aj keď tajne, vyznávali, že jediný boh je Alah a Mohamed je jeho Prorok.

Po páde komunizmu koncepcia školstva stanovovala, že na Slovensku bude iba malý počet *univerzitných centier*. Plánom bolo skonsolidovať existujúce univerzity. Tie by potom boli mohli prijímať zvýšené počty študentov. Aj tak, že by si mimo centier tvorili *filiálky*. Ony by si už boli ustrážili odbornú úroveň; nebolo by treba stovky nových akreditácií. Nebolo by došlo k takému odbornému úpadku. Najmä však by sa ľahšie bola vytratila demoralizácia, zdedená z komunizmu. Mladí ľudia sú, našťastie, od prírody vybavení potrebou ideálov a harmónie. Treba im umožniť poznávať prostredie dobrých škôl v zahraničí, aby voči tejto demoralizácii získali imunitu. Že sa im nechce domov vracat? Bude o tom reč v druhom návrhu. A v treťom pôjde o to, ako urýchliť regeneráciu.

Toto je prvý návrh: V situácii, v akej sme, vysokoškolský zákon musí vytvoriť predpoklady pre odborné a mravné ozdravenie existujúcich univerzít a v najbližších rokoch *neprípustiť* vznik nových univerzít. Okrem prípadu, o ktorom bude reč. A už načisto nie univerzít súkromných. (Iná vec je podporenie budovania odborných vysokých škôl, a to aj súkromných.) Argument, že sa tým obmedzí konkurencia, je chabý. Z hľadiska záujmov štátu a jeho občanov vzdelanie nie je tovarom a univerzitné prostredie nie je trhom.